

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

26.3.2020

חרדים לקורונה:

התמודדות המגזר החרדי עם מגפת הקורונה והמלצות למדיניות

אסף מלחי, גלעד מלאך, שוקי פרידמן

א. מטרת המסמך

לנוכח מאפייניה הייחודיים של הקהילה החרדית בישראל, אנו מבקשים לתאר ולאפיין את האופן שבו הקהילה מתמודדת עם משבר הקורונה ולהציע המלצות לשיפור ההיערכות של הקהילה ושל הממשק של רשויות המדינה איתה. החברה החרדית אמנם נבדלת מהחברה הכללית אך ממשיך בין האוכלוסיות מתקיים במקומות רבים ובהם תחבורה ציבורית, שירותי בריאות וממשל ועוד ולפיכך היערכות נכונה של האוכלוסיה החרדית יכולה להשפיע על החברה הישראלית כולה.

ב. התנהגות האוכלוסייה החרדית בתחילת ההגבלות על ההתכנסות (21-15 למרץ)

בסוף השבוע שלאחר חג הפורים חל שינוי דרמטי במדיניות ובתקנות משרד הבריאות שאסרו על התכנסות של יותר מ-10 אנשים ועל סגירה של כלל מוסדות החינוך. הציבור בישראל בכללותו התקשה לעבור מחיי שיגרה נינוחה למצב חירום, אך בציבור החרדי המעבר היה מאתגר עוד יותר. בשבוע שבין ה-22-15 למרץ נצפו בדפוסי ההתנהגות של האוכלוסיה החרדית חריגות משמעותיות מן המתחייב על פי חוק. נציג להלן את הבולטות שבהן וננתח את הסיבות לכך. בהמשך החודש מרבית ההפרות תוקנו ועל כך נפרט בהמשך.

המשך לימודים במוסדות חינוך

בשבוע הראשון למשבר הקורונה המשיכו חלק ניכר ממוסדות הלימוד לבנים: חידרים, ישיבות וכוללים לפעול כרגיל. התנהגות זו בלטה במיוחד במגזר הליטאי לאור הוראתו של הרב קניבסקי במוצאי שבת (ה-14.3) להמשיך בלימודים אלו. התנהגות זו זכתה לביקורת ציבורית נוקבת. מנגד, כלל מוסדות הלימוד לבנות נסגרו באופן מידי בהתאם להוראות משרד הבריאות. במגזר החרדי-ספרדי היתה נטייה לציית להוראות הממשלה וגדולי הרבנים במגזר קראו לכך בצורה ברורה. במגזר החסידי שהוא מבוזר מאוד התנהגה כל קבוצה בהתאם להוראות ראשיה. וכך למשל במוסדות צאנז וקרלין הפסיקו את הלימודים לבנים באופן מיידי בעוד שבמוסדות בעלזא וגור נמשכו הלימודים למשך ימים אחדים. סגירת המוסדות התקיימה ביתר יעילות במקומות בהם הרשויות

מר אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

מר יוחנן פלסנר

נשיא

מר ברנד מרכוס

יו"ר בינלאומי

פרופ' גרהרד קספר

יו"ר המועצה הבינלאומית

ד"ר ג'ורג' שולץ

יו"ר של כבוד

חברי הוועד המנהל

פרופ' ורד וניצקי-סרוסי

מר חן ליכטנשטיין

גב' מול מועלם

מר סלי מרידור

עו"ד אבי פיישר

מר אביעד פרידמן

ד"ר מיכל צור

מר יוסי קוצ'יק

מר עימאד תלחמי

המועצה הבינלאומית

השופטת רוזלי סילברמן אבליה, קנדה

מר אליז אברמס, ארה"ב

ד"ר מרטין אינדיק, ארה"ב

גב' אן אפלכאוס, ארה"ב

פרופ' ורנון בוגדנוב, בריטניה

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן בריי, ארה"ב

השופט סלים ג'ובראן, ישראל

ד"ר אימי גוטמן, ארה"ב

ד"ר ג'וזף ג'ופה, גרמניה

פרופ' רונלד דניאלס, ארה"ב

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' מייקל וולצר, ארה"ב

פרופ' רוברט מנוקין, ארה"ב

פרופ' כריסטוף מרקשיס, גרמניה

השופט אברהם סופר, ארה"ב

מר ברט סטפנס, ארה"ב

פרופ' ארווין קוטלר, קנדה

פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב

פרופ' גבריאלה שלו, ישראל

סגני נשיא

ד"ר ישי ג'סיין, פרס, אסטרטגיה

פרופ' קרנית פלוג, מחקר

פרופ' יובל שני, מחקר

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן

פרופ' מוסטפא כבהא

פרופ' עמית כהן

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' עליה פיישר

פרופ' יובל פלדמן

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

פרופ' ידידיה צ' שטרן

פרופ' איתן ששינסקי

מייסד ונשיא לשעבר

ד"ר אריק ברמן

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

(משטרה, פיקוח עירוני) פעלו באופן ישיר מול המוסדות וחייבו אותם לנעול את שעריהם.

חתונות ואירועים רבי משתתפים

במהלך השבוע התקיימו מספר חתונות בהם מספר החוגגים סתר לחלוטין את הצווים הציבוריים של משרד הבריאות. יצוין כי בעקבות דיווח של אזרחים מודאגים אכפה משטרת ישראל במספר הזדמנויות את צו משרד הבריאות. מספר האירועים והיקף המשתתפים בהם ירד מאז באופן דרמטי.

פעילות מוסדות דת (בתי כנסת, מקוואות)

בתי הכנסת במגזר החרדי, רובם ככולם, המשיכו לפעול בשבוע הראשון של ההגבלות החמורות. אמנם לפי ההוראות אין לקיים תפילות שבהן מספר המשתתפים עולה על 10, אולם בתי הכנסת המשיכו לפעול כמעט כרגיל. במקומות מסוימים המניינים התפצלו לחדרים או זמנים שונים או שהתקיימו בחוץ, כדי להקטין את הממשק בין האנשים. גם השטיבלך (בתי כנסת בהם מתקיימים מספר מניינים במקביל) המשיכו בפעילותם בשבוע הראשון.

שימוש אינטנסיבי בתחבורה ציבורית

בשבוע הראשון לתקנות השתמשו חרדים רבים בתחבורה ציבורית וזאת על אף הדרישה הברורה להימנע ככל הניתן מנסיעות בלתי הכרחיות בתחבורה ציבורית בקווים עירוניים ובין-עירוניים כאחד. התנהגות זו הציבה אתגר נוסף לשמירה על בריאות הציבור בעת הנוכחית. היא קשורה בתלות הגדולה של הציבור החרדי בתחבורה ציבורית לאור ההיקף הנמוך של בעלות על רכב פרטי (44% לעומת 81% במגזר היהודי הלא-חרדי).

ג. הסיבות לאי הפנמת הדרישות של משרד הבריאות

1. סיבות דתיות

• חשיבות ומרכזיות לימודי הקודש

תלמודי התורה, הישיבות, בתי כנסת ובתי מדרש מהווים את הליבה של ההווה הדתית של הציבור החרדי, המייחס להם חשיבות ערכית, דתית ומוסרית. הלימוד בבתי המדרש הינו ערך בעל חשיבות עליונה בייחוד בקרב הציבור הליטאי שמתייחס אליו ככזה המחזיק את קיומו הפיזי של העולם. לא פלא אפוא שרבנים התבטאו שהלימודים בישיבות מהווים מניעה בפני המגיפה.

• הקפדה הלכתית

אחת מן ההגדרות היסודיות של החברה החרדית הינה שמירה על ההלכה ונטייה לחומרה. האפשרות שלא ללכת לתפילה במניין או טבילה במקוה אפילו לגברים (שאינה חובה הלכתית) נתפסת כחריגה קיצונית באורח החיים הדתי. עבור רוב הציבור החרדי הלגיטימציה לחריגה מן ההתנהגות ההלכתית יכולה

המכון הישראלי לדמוקרטיה

לבוא מן הרבנים ולא מגופי השלטון. עם זאת במקרים מסוימים כאשר השלטון כופה זאת, רבים מן המנהיגים הדתיים מבינים שאין ברירה אלא לציית להוראותיו.

2. סיבות הקשורות ביחס אל המדינה

• חוסר אמון ברשויות המדינה

החברה החרדית מתפקדת כ"תרבות מובלעת" הנוהגת ביחס חשדני כלפי רשויות השלטון. כאשר התקנות נגעו לסגירת מוסדות לימוד דתיים או לצמצום ההתכנסות בבתי כנסת הם נתפסו פעמים רבות כגזרה מצד השלטון ולא כדאגה של השלטונות לבריאות הציבור בכלל ובריאות הציבור החרדי בפרט. הדינמיות של האירוע, הקצב המהיר של השינויים הפכו מבחינת חלק מן ההנהגה את ההנחיות לגזרה שהציבור התקשה לעמוד בה ולפיכך היא זכתה לאי אמון ולזלזול.

3. סיבות הקשורות במידע

• פערי ידע ומידע

הציבור הרחב בישראל היה חשוף למידע מקיף אודות המחלה שכלל מומחים, מצגות, ומידע מוחשי (ומפחיד) אודות הקצב המעריכי שבו מתפתחת המחלה בעולם ובישראל. הציבור החרדי לעומת זאת, בייחוד זה שאיננו חשוף למידע ברשת, קיבל מידע חסר ומוגבל באמצעות העיתונות היומית החרדית שלא העמיקה בסכנות הצפויות מן הנגיף. המודעות בציבור החרדי לעומק המשבר ומצב החירום היתה נמוכה בהשוואה לאוכלוסיות אחרות. פערי המידע הגיעו גם לרמות הגבוהות של מקבלי ההחלטות במגזר החרדי כפי שניתן היה לראות בסרטונים שיצאו מביתו של הרב קניבסקי.

4. סיבות הקשורות במבנה החברתי ואורחות החיים החרדיים

• משפחות גדולות בדירות קטנות

האוכלוסייה החרדית מאופיינת במספר ילדים ממוצע גבוה מאוד למשפחה ובדירות קטנות מן הממוצע בישראל. הימצאותם של מספר גדול מאוד של ילדים במסגרת ביתית מצומצמת עלולה להגביר את תחושת הדוחק והמחנק המעיקה במשקי בית חרדיים רבים. יש להוסיף לכך את העובדה שבתים רבים אינם ערוכים לחזרה מוקדמת של הבנים מהפנימיות ולשהייה ממושכת שלהם בבית. יש לצרף לכך את ההעדר השימוש באינטרנט ובסמארטפונים בבתי חרדיים רבים שמקשה גם הוא על שהייה של אנשים רבים בבית לאורך זמן ומונע יכולת ללמידה מרחוק.

ד. תמונת מצב של השבוע הראשון להרחבת התקנות לשעת חירום (22 למרץ ואילך)

- ב-19 במרץ אישרה הממשלה תקנות לשעת חירום שהחמירו מאוד את ההגבלות המדיניות. הללו כללו היתר ליציאה לעבודה חיונית בלבד ואסרו על יציאה

המכון הישראלי לדמוקרטיה

החוצה למעט פעילות ספורטיבית או דתית בהיקף מצומצם ותוך שמירה על ריחוק. ככלל, המגזר החרדי ציית הרבה יותר להנחיות אלו וזאת כתוצאה משילוב של הפנמת חומרת המגפה כמו גם מפעילות של רשויות האכיפה.

- כמעט כל מוסדות החינוך החרדיים והישיבות נסגרו, חתונות מתקיימות בדרך כלל רק בהיקף מצומצם וגם השימוש בתחבורה הציבורית הצטמצם מאוד. גם השטבלך החרדיים בערים החרדיות נסגרו.
- עם זאת, ישנן ישיבות שאינן סגורות לחלוטין והלימוד בהם מתקיים בהיקף מצומצם. כמו כן, בתי הכנסת פועלים אמנם במתכונת מוגבלת אך לא בהתאם לתקנות הנוקשות שנקבעו (10 מתפללים למניין בלבד). היבט נוסף הוא ההשות במרחב הציבורי, שבמגזר החרדי בדומה למגזר הכללי רמת ההקפדה על כך הינה נמוכה יחסית. נרשמו אף מספר מקרים של התקהלויות, בולט בהם הוא כאשר המשטרה נכנסה לסגור חנויות בשכונת מאה שערים בירושלים.
- כסיכום, ניתן לקבוע שלאחר השתהות בהפנמת ההוראות של הממשלה ומשרד הבריאות חל שיפור רב בהתייחסות המגזר החרדי להנחיות, הגם שמידת ההקפדה עליהן עדיין לא מלאה. הדיווחים בתקשורת הכללית אודות החריגות יוצרת לעיתים תמונה מעוותת ביחס להתנהגות החרדים נכון לימים אלו.

ה. תמונת מצב לעתיד הקרוב: המישור הבריאותי

השבועות הקרובים עשויים להיות הקשים ביותר מבחינת ההגבלות עבור הציבור הרחב. הגבלת התנועה, שהינה החמורה ביותר שנעשתה אי פעם בישראל, עולה עתה מדרגה וכולל כל יציאה שאיננה מותרת במפורש על פי חוק. בהתאמה לכך, גם יציאה לבתי הכנסת נאסרה בזמן הקרוב. איסורים אלו יהיו קשים במיוחד לשמירה במגזר החרדי בתקופת הפסח המתקרבת שבה ישנן התקהלות ציבוריות רבות (קניות, הגעת כלים, שריפת חמץ) כמו גם התכנסויות משפחתיות מרובות משתתפים (ליל הסדר וחג הפסח).

מידע קיים מראה שהתפשטות הקורונה רווחת במגזר החרדי. הדבר בולט במיוחד בארה"ב שבה נדבקו כבר אלפי חרדים בכל ריכוזי האוכלוסייה החרדית בברוקלין ובעיירות החרדיות מחוצה לה. גם בישראל, שיעור החולים החרדים בקרב הנדבקים בשבוע האחרון הינו גבוה משיעורם באוכלוסייה. על פי נתוני המרכז הלאומי למאבק בקורונה 30% מן החולים החדשים נדבקו בבתי כנסת, בישיבות ובמקוואות. תופעה זו הינה תוצאה של הזלזול בתקנות כמו גם של החיים האינטנסיביים מבחינה קהילתית-חברתית הרווחים במגזר החרדי.

תופעה זו מחייבת חשיבה ותכנון ייעודיים למגזר החרדי הן ביחס להגבלות ולתקנות והן ביחס לאופן העברתם והפנמתם על ידי הציבור החרדי ומנהיגיו.

ו. תמונת מצב לעתיד: המישור הכלכלי התייחסות ייעודית למצב הכלכלי בציבור החרדי

המכון הישראלי לדמוקרטיה

שיעורי העוני הגבוהים במגזר החרדי ורמת ההכנסה הנמוכה של משקי הבית החרדיים¹ מספקים להם "נקודת פתיחה" גרועה בהשוואה למשפחות שאינן חרדיות בעת משבר הקורונה. המצוקה במגזר החרדי אף גדלה בחודשים האחרונים לאור הצמצום בקצבאות האברכים כתוצאה מהעדר תקציב לשנת 2020. החודשים הקרובים אינם מבשרים טובות עבור משקי הבית החרדיים. **ההוצאות השוטפות על מזון** צפויות להיות גדולות יותר כתוצאה מהגידול במספר הנפשות השהות בבית. כמו כן, היקף התרומות מקהילות חרדיות בחו"ל לכוללים וישיבות בישראל צפוי להצטמצם באופן שיקטין את **התשלומים לאברכי הכולל. חלקם אף עשוי להיסגר כתוצאה מכך.** המצוקה אף צפויה לגדול בקרב משפחות עם אנשים עובדים. נשים חרדיות עשויות לחוות פיטורין בדומה לכלל המשק אולם השברירות הכלכליות של משקי הבית החרדיים עשויה להביא לכך שרבים מהם לא יוכלו לעמוד בכך. ישנם גברים חרדים לא מעטים המועסקים באופן לא מדווח ועל כן במקרים של אובדן מקומות עבודה בתוך שוק העבודה החרדי הפנימי, הללו **לא יהיו זכאים** לתשלומי דמי אבטלה, מצב שרק יחמיר את מצבם הכלכלי הרעוע ממילא של משפחות חרדיות רבות.

ז. לקראת גיבוש מדיניות: מאפיינים וחוזקות של המגזר החרדי

בכדי לגבש מדיניות ייעודית למגזר החרדי על מקבלי ההחלטות להבין את אורחות החיים במגזר החרדי, מוקדי הכוח וכלי התקשורת דרכם ניתן להוביל תהליכי שינוי נדרשים. המאפיינים החברתיים-תרבותיים הייחודיים של החברה החרדית יכולים לסייע בהעברת מסרים רשמיים ולהגביר את היכולת לסיוע הדדי בתוך הקהילה בשיתוף רשויות המדינה השונות.

- **רמת ציות גבוהה**
הציות החרדי לסמכות רבנית הינו גבוה. אם הרשויות תוכלנה להעביר את המסרים דרך פריזמה רבניות ותורנית, רמת הציות של הציבור החרדי לכך עשויה להיות גבוהה מאוד.
- **ארגוני עזרה הדדית**
החברה החרדית נשענת על פעילותן של גמ"חים ומפעלי חסד רבים המרושתים בקרב כלל חברי הקהילה. הללו יכולים לתת מענה לצרכים בריאותיים, חברתיים, כלכליים, ותמיכה במזון ובציוד בסיסי בעת הצורך. במצבי משבר וחירום יש יתרון לרמת היכרות אינטימית וקרובה בין שכנים וחברי קהילה וכן לרמת האמון הבין אישית הגבוהה בתוך הקהילה פנימה.
- **הפצת מידע**
למרות החשיפה הנמוכה לאינטרנט ולטלוויזיה, ישנן התארגנויות להפצת מידע שמגיע לכלל חברי הקהילה. מידע זה עובר באמצעות תקשורת מסורתית, אך גם

¹ בשנת 2019 43% מהמשפחות החרדיות הוגדרו כמשפחות עניות בהשוואה ל-11% מהמשפחות שאינן חרדיות. ההכנסה נטו לנפש במשפחה חרדית היא כ-3,800 ₪ והיא נמוכה ב-88% מההכנסה לנפש במשפחה יהודית לא חרדית העומדת על כ-7,145 ₪. (מבוסס על נתוני שנתון החברה החרדית 2019).

המכון הישראלי לדמוקרטיה

באמצעות אתרי אינטרנט חרדיים, פשקווילים, עלונים וקבוצות ווטסאפ ייעודיות.

• רמת אמון גבוהה בקהילה ואמון נמוך ברשויות

חרדים רבים אינם רואים את עצמם חלק ממדינת ישראל ובעיותיה² ומתייחסים אליה באופן אינסטרומנטלי. בהתאם לכך, גם רמת האמון שהם נותנים ברשויות השלטון ובמשטרת ישראל לדוגמה הינה נמוכה.³ מכאן הדרך לציות חלקי בלבד להוראות ממשלת ישראל בעת המשבר הנוכחי היא ברורה. עם זאת, הציבור החרדי אינו מקשה אחת. הציבור הספרדי ומנהיגיו התורניים, וכן הציבור החרדי המודרני הפנימו במהירות את ההוראות הממשלתיות. דבר שעולה בקנה אחד עם ההפנמה האזרחית הגבוהה שלהם יותר מחלקים אחרים בציבור החרדי. כמו כן, רוב הציבור החרדי מבין שלמדינה ישנה סמכות וכוח לקבוע נהלים ותקנות בעת חירום, ובמידה וזו תאכוף אותם הם ייטו לציית להם. הקבוצה הקנאית שמתנגדת בתוקף להוראות השלטון (העדה החרדית והפלג הירושלמי) מונה כ-10% בלבד מהמגזר החרדי.

ח. המלצות מדיניות

משבר הקורונה נמצא בשיאו ואנו עומדים בפני תקופה של שבועות או חודשים קשים מבחינת עוצמת ואתגרי המדיניות. שלושת צעדי המדיניות העיקריים שעל מקבלי המדיניות לנהוג בהם הינם הסברה, אכיפה, ותכנון (כלכלי) לטווח ארוך. הפגנת משילות נחושה, תקיפה וברורה בצד שיתופי פעולה עם הנהגה חרדית אזרחית ורבנית, בצד צעדים משלימים שיקלו על הציבור החרדי לצלוח את המשבר, יהפכו את הטיפול הכלל מדינתי במשבר למועיל ואפקטיבי יותר.

מדיניות מותאמת כזו יכולה להפוך את המשבר להזדמנות לקירוב ושיפור יחסי הגומלין בין הציבור החרדי לחברה הכללית ומוסדות המדינה מתוך התבססות על אזרחות משותפת. ההמלצות הבאות עשויות להגביר את שיתופי הפעולה וההיענות בציבור החרדי להנחיות הממשד.

1. הסברה והעברת מידע

• פנייה של גורמי ממשל למנהיגי הציבור החרדי

גורמים פוליטיים בכירים כולל שרים וראש ממשלה יכולים להשפיע רבות על רבנים בכירים במגזר החרדי באמצעות פנייה ישירה. פנייה ישירה גם של נציגי המשרדים הרלוונטיים, בייחוד משרד הבריאות, למנהיגי קהילות ורבנים מובילים יכולה לסייע רבות בהעברת מסרים והגברת הציות של האוכלוסייה הנשמעת למרותם. פנייה זו יכולה להיעשות באופן ישיר כפי שעשו בכירים במשטרת ישראל בסבב פגישות עם רבנים או באמצעות מתווכים מתוך המגזר החרדי.

2 41% על פי סקר ייעודי בתחום (מדד הדמוקרטיה, 2016).
3 על פי אותו סקר, 43.5% כלל אינם נותנים אמון במשטרה.

המכון הישראלי לדמוקרטיה

בהקשר לכך חשוב לנצל את מעמדם של חרדים בעלי תפקיד רשמי בעיריות, שרים וחברי כנסת ואחרים שהממשק שלהם הן עם רשויות המדינה והן עם ההנהגה הרבנית הינו גבוה. בשל כך הם יכולים לשמש כגורם מתווך בעל חשיבות עליונה. כך למשל, פגישה שנערכה לאחרונה בין ראש עיריית ירושלים למנהיגי קהילות ורבנים מובילים בציבור החרדי הובילה לקידום הציות להנחיות והתנהגויות מצד בני הקהילה. שילוב מאמצי ההסברה, האכיפה והתכנון רצוי שיקודם על ידי צוות מיוחד שיופעל על ידי המל"ל.

• פעילות באמצעות הנהגה מקומית-עירונית

קרוב למחצית מן האוכלוסייה החרדית נמצאת תחת שלטון מקומי חרדי שזוכה לאמון רב של הציבור החרדי. גם בירושלים שבה גרים כרבע מן המגזר החרדי מהווים החרדים חלק מוכר מן ההנהגה העירונית. משרדי הבריאות ומשטרת ישראל יכולים להיעזר רבות מתיאום ושיתוף פעולה של רשויות אלו, כאשר הללו יכולים לסייע מאוד בהפצת מידע אמין עבור התושבים שלהם. כך למשל, לרשות מקומית חרדית ישנן דרכים להפיץ את הוראות משרד הבריאות למרבית בתי האב ברשות באמצעות המוקד העירוני. ניתן לערוך עדכון שכזה מדי ערב/בכל כמה ימים וכך להגיע למשפחות שלא מקבלות את המידע הבריאותי ואת ההוראות באופן ישיר.

במידה ויתברר שהמחלה נפוצה בריכוזי חרדים יש לבחון הקמת מרכזים לבדיקה בתוך הערים החרדיות בשל בעיות נגישות לרכב של רוב האוכלוסייה החרדית. פעולה זו תסייע בזיהוי מוקדם של חולים ותמנע את התפשטות המחלה.

• תוכן ומידע באמצעות קמפיין תקשורתי ייעודי

יש להתאים את התכנים וההנחיות לציבור החרדי. יש להפיק קמפיין ייעודי לציבור החרדי (בכלי התקשורת המסורתיים והחדשים) באשר לעבודת משרדי הממשלה וגורמי מערך הבריאות שיכללו גם מידע מלא, אמין ועדכני אודות האסור והמותר בימים אלו.

קמפיין ייעודי ראוי שיכלול גם את עסקני הרפואה הבולטים במגזר ורופאים מוכרים בקהילה. המשקל של דמויות אלו בקרב הציבור הרחב כמו גם בקרב ההנהגה הרבנית הינו גבוה מאוד, ולקולם יכולה להיות השפעה רבה.

• היערכות ייעודית לחג הפסח

חג הפסח המתקרב מחייב היערכות מיוחדת של כלל הרשויות. יש צורך לגבש כללים והנחיות ברורים ביחס לכלל הפעולות המקובלות בקהילה לקראת ובמהלך החג (רכישת מזון, הגעת כלים ושריפת חמץ, התכנסויות בליל הסדר ואחריו). חשוב לשתף בהנחיות אלו גורמים מתוך הקהילה בכדי שההנחיות יקבלו גם לגיטימציה רבנית/דתית.

2. אכיפה, שיטור והרתעה

בימים אלו יש להגביר את השימוש בכלי אכיפה משטריים במקומות הנדרשים כדי לצמצם למינימום אפשרויות להדבקה המונית בנגיף, תוך ניסיון להימנע מקונפליקטים מיותרים. אמצעים אלו כוללים נוכחות מוגברת אך גם קנסות במידת הצורך. בעת הזאת האכיפה מתקבלת בהבנה על ידי מרבית

המכון הישראלי לדמוקרטיה

הציבור החרדי. שילוב של אמצעים אלו עשוי להרתיע גם "כיסים" של התנגדות בקהילות חרדיות סרבניות שאותן ניתן לאתר באמצעות פילוח גיאוגרפי ממוקד. אמצעי אכיפה אלו יכולים להערכתנו לעשות שינוי משמעותי ביותר בהלך הרוח, בתפיסות ובהתנהגות של מרבית הקהילות החרדיות. הללו, בשיתוף עם הסברה מותאמת יכולים להוות קרש קפיצה משמעותי ביחסים בין הקהילה החרדית למדינה.

3. רווחה וסיוע כלכלי

- **התאמת רשת הרווחה המדינתית לצרכי הציבור החרדי לטווח הקצר**
האוכלוסייה החרדית הינה מהקבוצות העניות יותר בישראל וחלקים גדולים ממנה לא יוכלו להחזיק מעמד במצב שבו התמיכה המדינתית מוגבלת, חלק ממקורות העבודה נסגרים והתרומות מחו"ל נבלמות. בטווח הקצר ובייחוד לקראת ימי הפסח יהיה צורך בסיוע ואספקה של מצרכי מזון ומצרכים בסיסיים, תחום שבו פיקוד העורף יוכל לסייע רבות.
- **סיוע בכניסה לתעסוקה לטווח הארוך**
לטווח רחב יותר יש להיערך לגל חדש של כניסת חרדים לתעסוקה, בייחוד גברים. האתגר העיקרי הינו העובדה שקשה להיכנס לתעסוקה במצב שבו המשק נמצא באבטלה גבוהה וישנם לא-מועסקים שרמת המיומנות שלהם גבוהה מן המועמדים החרדים. פתרון אפשרי לכך הוא הכשרה מקצועית משמעותית, שתתלווה לה הלוואה מותנית שתאפשר לפונים לתחום התעסוקה להחזיק מעמד לתקופת הלימוד עד לכניסתם לתעסוקה ולמצב שבו יוכלו להשיב את ההלוואה.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

ריכוז ההמלצות והגופים האחראים ליישומן

המלצה	גורם מבצע
פנייה ישירה למנהיגות רבנית	משרד רה"מ, המל"ל, משרד הבריאות והמשטרה
שיתופי פעולה מקומיים-עירוניים	משרד הבריאות והמשטרה, ראשי רשויות מקומיות ומרכז השלטון המקומי
קמפיין תקשורת ייעודי	מערך ההסברה הלאומי ומשרד הבריאות בשיתוף עסקנות רפואית חרדים וכלי תקשורת חרדיים
הקמת מרכזים לבדיקה בערים חרדיות	משרד הבריאות
אכיפה, שיטור והתרעה	משטרת ישראל
תכלול המהלך ההסברתי למגזר החרדי	המל"ל
התאמת רשת רווחה ותעסוקה לצרכים החרדיים	משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, פקע"ר

אנו מקווים שהמשבר הנוכחי יגביר את תחושת האחריות ההדדית ואת מידת שיתוף פעולה בין המגזרים השונים בחברה הישראלית. שיתוף פעולה הכרחי זה יועיל בהגברת הסולידריות בין הקבוצות השונות, ינמיך את קצב התפשטות המחלה ויבטיח את בריאות הציבור. הוא אף יסייע לחוסן הכלכלי-חברתי של הקהילה החרדית והחברה בישראל גם לאחר שימי הקורונה יחלפו.